

Alföldi László–Kapolyi László (szerk.): Bányászati karsztvízszint-süllyesztés a Dunántúli-középhegységben. – MTA Földrajztudományi Kutatóintézet, Budapest, 2007. 126 old. + függelék

Az 1960-as évek közepétől indított „eocén program” a jelentőségéből egyre többet veszítő magyarországi szénbányászat megmentésére irányult. Az óriási mennyiségű vízkiemeléssel járó bányászatot, ill. ennek a Dunántúli-középhegység karsztvízszintjére gyakorolt hatásait dolgozzák fel a szerzők. E kötet ALFÖLDI L. és KAPOLYI L. szerkesztésében jelent meg, akik maguk is részesei voltak az „eocén program” keretei között zajló történéseknek. Ez a tény joggal adhat hitelt szavaiknak, amelyek nem szándékoznak igazságot tenni, nem keresnek sem hősokeket, sem bűnbakokat. Vállalt feladatuk csupán ezen időszak folyamatainak illetve azok mozgatórugóinak feltárására és bemutatására szorítkozik. Az objektív szemléletű megközelítést hivatott igazolni a földtani körülmények hiteles ismeretése valamint a kötetben illusztrációként oly sokszor fellelhető eredeti dokumentumok másolatai. Az elfogulatlanságot támasztja alá az a tény is, hogy a karsztvízkérdés tisztázására CSEPREGI András szakspecialistát kérték fel.

A mű az „eocén program” problematikája köré épül, melyben szerzők négy fejezeten keresztül vezetik végig az olvasót a megoldás felé. Maga az elhíresült program tulajdonképpen olyan negatív példaként értelmezhető, amely a nem kellő körültekintéssel lebonyolított projektek szimbóluma. A könyv e példából kiindulva először történeti, majd természettudományos megközelítéssel ismerteti a tényeket, amivel egyben el is ülteti az olvasó fejében a megoldásra való készítés magját. Erre alapozva, a jól felépített mondanivaló lezárásként olyan függvény- és rendszerszemléletű módszert ismertet, amely kiküszöbölni, de mindenképpen enyhíteni látszik az alapproblémát.

Az első fejezet a magyarországi szénbányászat rövid történeti áttekintésével kezdődik. Ez szinte észrevétlenül folyik át az eocén rétegek kitermelésének történetébe. A jó stílusban megírt, olvasmányos történet a fontosabb lépéseken keresztül viszi végig az olvasót a szóban forgó bányák, ill. a magyarországi mélybányászat teljes megszűnéséig. A szerző folyamatosan szem előtt tartja a vízbetörés veszélyességét, a víz elleni védekezést, a vízkiemelés folyamatát és annak környezetünkre gyakorolt hatásait. Külön oldalakat szentel a témát érintő politikai és gazdasági háttér bemutatására is, amellyel egységes képet kaphatunk az akkor lezajlott eseményekről. A karsztvízszint-süllyedéshez szintén kapcsolódó bauxitbányászat az írásban csak alárendelt szerepet kap. A fejezet e hiányosság tekintetéből joggal vádolható aránytalansággal, de a kötet egészét tekintve ez egyáltalán nem zavaró. A könyv első része egy történeti összeggzéssel zárul, melynek végső momentuma a „kit terhel a felelősség” című, objektív szemlélettel megírt gondolatmenet.

A második fejezetben ugyancsak ALFÖLDI L. tollából származó, de jóval tárgyilagosabb írást olvashatunk, amely a Dunántúli-középhegység ismertetését tartalmazza. Teljes képet kaphatunk a terület kronológiájáról és földtani felépítéséről. Időrendben mutatja be a szerkezeti mozgásokat, a felszín alatti vizeket, azok áramlásait, majd a karsztosodással kapcsolatos összefüggéseket. Egy komplett ősföldrajzi áttekintést olvashatunk, amely mintegy előkészíti a könyv további részét.

A harmadik fejezetben CSEPREGI A. a karsztvíz-kiemelésről és annak hatásairól ír. A karsztvíztározó eredeti állapotából kiindulva mutatja be a folyamatot, aminek megértéséhez szükséges fogalmakat közvetlenül az elején ismerteti. Az ipari és egyéb célú vízkiemelés hatásait illetőleg következményeit, a kérdéses időszakra nézve területegységenként külön tárgyalja, majd a fő karsztvíztározó komplex modelljét egységében értelmezi. A fejezet

zárásaként a szerző modellek segítségével kísérletet tesz a szén- és bauxitbányászati beavatkozások miatti károk regenerálódási idejének megbecslésére.

A második és harmadik fejezet a kötetet alkalmassá teszi, hogy a geológus és geográfus hallgatók számára kiegészítő irodalomként szolgáljon. A könyv ezen felül gondolatébresztő olyan tekintetben is, hogy a természet évmilliói során beállt kényes egyensúlyt az ember drasztikus behatásokkal, szinte egyik pillanatról a másikra felboríthatja. Oda kell figyelniünk tehát minden lépésünkre, amelyet a gazdaság, a politika, a pénz vagy éppen a hatalom érdekében teszünk, hiszen a természetben minden folyamat csak bizonyos határon belül fordítható vissza. Ezúttal szerencsénk volt, de a természet adta lehetőségekkel élni, nem pedig visszaélni kell.

A fenti gondolat vezet át KAPOLYI L. negyedik fejezetben olvasható írásához. A véges ásványvagyon még megmaradt, de egyre csökkenő mennyiségével racionálisan és rendkívül körültekintően kell gazdálkodni. A fejezetben egy olyan több szintes és több tudományterületet érintő tevékenységben alkalmazható vizsgálati módszerrel ismerttet meg, amely a nyersanyagáramlás egészét követi az *in situ* állapottól a végtermékig. Az ásványi anyagok termelési folyamatában az ipar klasszikus ember/gép rendszerével szemben, ember/gép/természet rendszert hoz létre. Az itt leírt módszer a nyersanyag-hasznosítás céljait segíti elő és már működő már rendszerekkel is egybe építhető. Felhívja a figyelmet olyan tényezőkre és összefüggésekre, amelyekkel úgy tehetjük hatékonyabbá az ásványvagyon hasznosítását, hogy közben csökkenthető a károkozás kockázata, ill. a társadalmi és az energia ráfordítás.

A kötet gazdagon illusztrált, jó ízléssel megírt és szerkesztett mű, amelynek mondanivalója a szerzők célkitűzésének megfelelően az elfogulatlan tényközlésen alapul. Ajánlom tehát ezt a könyvet a témával foglalkozó szakemberek és vállaltok, egyetemek és főiskolák számára, illetve azoknak, akik a jövőben tevékenyen szeretnének hozzájárulni a környezeti terhelés csökkentéséhez.

SZEBERÉNYI JÓZSEF

Majdán János: Modernizáció – Vasút – Társadalom. Tanulmányok a vasútépítések hatásáról a XIX–XX. században. – ISZE Integral–Egyetemi Kiadó Kft., Pécs, 2001, 203 p.

A tanulmánykötet a vasút kárpát-medencei történetét, a magyarországi vasúthálózat kialakulásának kezdetétől a 20. sz. végéig mutatja be. A szerző kiemel néhány jelentős eseményt a vasút múltjából és ezeken keresztül részletesen ismerteti az elmúlt több mint 150 év történéseit.

Az első fejezet Széchenyi és Kossuth gondolatait, munkásságát vázolja fel, amely által megismerhetjük a vasút szerepét és jelentőségét a 19. sz. derekán. Látható, hogy már ekkor megfogalmazódott a nagy államférfiakban a gondolat a vasút államosítására, amit a minél hatékonyabb működés érdekében tartottak rendkívül fontosnak. Kiemelendő itt Széchenyi azon gondolata, miszerint a vasutat áldozatok árán is fejleszteni kell.

Ennek a törekvésnek a jogosságát erősíti a második és a harmadik fejezet, amelyekben a vasút környéki körzetek kialakulásáról olvashatunk. A második fejezetben Budapest vonzáskörzetének gyarapodását, valamint az Alföld lokális központjainak kialakulását követhetjük nyomon. A harmadik fejezetben a Nagyvárad és a tőle dél-keletre található Vaskoh közötti vicinálisról ír a szerző. Ennek a fejezetnek a bevezetőjében megemlíti, hogy nagyon sok anyag van a korabeli iratok között, amelyeket ritkán dolgoznak fel a kutatók. E rész rendkívüliségét a sok feldolgozott anyag mellett, maga az a tény is hangsúlyozza, hogy korábban még nem jelent meg írás e vasútszakasról.